

Наталія Бородіна Nataliia Borodina

кандидат філософських наук, докторант, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

Ph.D., Postdoctoral Research Fellow, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music

e-mail: borodina.nataliya.v@gmail.com | orcid.org/0000-0001-7502-518X

Роль культурних інституцій у дослідженні феномену жорстокості в мистецтві

The Role of Cultural Institutions in Researching the Phenomenon of Cruelty in Art

Анотація. Розглянуто проблему впливу культурних інституцій на дослідження феномену жорстокості у мистецтві. Виявлено, що в Європі та США осередками таких студій стають наукові центри при університетах та музеях, також вивчення жорстокості є популярним вибором науково-дослідницьких тем на два-три роки. Зазначені особливості дозволили Заходу сформувати механізми протидії жорстокості та насильству, які успішно застосовуються в психологічній підтримці та боротьбі за права людини. В Україні таких науково-дослідницьких центрів ще не відкрито, тому дослідження триває в мистецько-емпіричній площині, за фінансування європейських та американських фондів та спонсорських програм або коштом самих митців. Зазначена ситуація обумовлює брак комунікації між окремими митцями-дослідниками та знижує результативність досліджень. Обґрунтовано можливість деяких здобутків у розумінні теми жорстокості в сучасному українському контексті без культурних інституцій, але такий підхід суттєво зменшує ймовірність побудови системного бачення та вивчення наслідків жорстокості. Найбільш перспективною визнана форма мистецької колаборації «дослідник — митець», в якій арт-експерименти є частиною дослідницької стратегії.

Ключові слова: жорстокість, насильство, перфоманс, мистецтво, імерсивність.

Постановка проблеми. Феномен жорстокості в мистецтві привертає значну увагу дослідників. Центри вивчення цієї теми існують у більшості крупних університетів: деякі з них діють постійно, як, наприклад, центр «VIOLE-LAB — Educational Lab on Violence» в університеті Біокка (Мілан), «The Culture of Violence» в Університеті Флориди, Гейнсвілл-центр «Violence and society» в College of Arts and Humanities (Дублін), «Creating safer space» в Університеті Аберіствіта (Вельс, Великобританія), центр в Universidad San Buenaventura (Колумбія). Частина центрів вивчення жорстокості та насильства як культурних феноменів є тимчасовими, створеними для досліджень тривалістю один-три роки: так, у 2021 році цій темі було присвячено роботу дослідницького центру PARSE на факультеті образотворчого, прикладного та виконавського мистецтва Гетеборзького університету, «Гуманітарного форуму з питань насильства» університету Пенсільванія. Трирічне дослідження співвідношення насильства та жорстокості в мистецтві південної Африки профінансували European Research Council, European Union's Horizon, the UK Research and Innovation Global Challenges Research Fund [17].

Тему жорстокості також досліджували музейні інституції, такі як «Site of Struggle» в Музеї мистецтв Northwestern's Block та «Насильство культурного приєднання» в Музеї МоМА PS1.

Вивченням жорстокості і засобів запобігання їй займаються і відомі міжнародні фундації — ВООЗ, Амуртель, FFUN SDG та інші. Боротьбою з жорстокістю та насильством опікуються і українські волонтерські організації: «Ла Страда-Україна», «Волонтер», ГО «Дівчата» та інші, які влаштовують акції арт-активізму, щоб привернути увагу до цієї проблеми. Фундації FFUN SDG та VITAUKR спільно провели виставку «Мистецтво проти насилля» в Інституті проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв у Києві.

На виставці були представлені роботи художників, які постраждали від насильства. Мета — привернути увагу до домашнього та гендерного насильства.

Саме дослідження за допомогою культурних інституцій, таких як науково-дослідницькі центри при університетах та музеях або незалежних культурних фундацій, дозволяє говорити про системне висвітлення проблеми і наукові результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені фундації фінансують дослідження та публікації, тому в 2023 році обсяг робіт англійською мовою дозволяє відзначити значні здобутки в розробці цієї теми на міжнародному рівні. Досить довго тема дослідження насильства та жорстокості в мистецтві була майже не розроблена в українському дослідницькому сегменті. Міжнародні фундації та волонтерські ГО спонсорують

видання тренінгових посібників щодо розпізнавання жорстокості в освіті та побуті, як, наприклад, Дитячий фонд ЮНІСЕФ та ГО «Волонтер» спонсорували посібник «Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми» [3], а ГО «Ла Страда-Україна» та МОН випустили посібник «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник» [4]. Зазначені роботи стосуються психолого-педагогічної сфери і не зачіпають проблем висвітлення жорстокості в мистецтві.

Серед робіт останніх років варто відзначити статтю «Культура страху як етична проблема діяльності засобів масової комунікації» В. Макарової [10], але вона розглядає феномен насильства тільки у фільмах жахів. У роботі ж Х. Баталіна «Насильство в контексті історії світового кіно» центральною є проблема кіно [7].

Роботи, які були ближчі до теми, на жаль, висвітлювали її дуже стереотипно: так, наприклад, Н. Авер'янова у праці «Тематика насильства у мистецтві: вплив на молодь» зводить проблему жорстокості до механічного копіювання глядачами побаченого в мистецтві і вимагає, «щоб батьки захищали своїх дітей від мистецьких творів зі сценами насильства» [1, с. 62]. Хоча численні західні дослідження довели, що кореляція набагато складніша, і не мистецтво відіграє головну роль у почастішанні жорстокості: «Як людина приймає рішення взяти пістолет і застрелити іншу людину? Чи просто людина дивиться фільм чи грає в гру та імітує ці дії? Які основні чинники впливають на прийняття рішень? Кожне рішення базується на минулому досвіді та минулих обставинах, які можна використовувати як орієнтири для поточного рішення. Кожна людина має свою особисту культуру, яку вона створює та використовує для самовираження. Кожна людина постійно інтерналізує та екстерналізує світ навколо себе. Крім того, на кожну людину впливають зовнішні сили, наприклад інші люди чи інституції» [14].

Щодо інституцій досліджень жорстокості, то в Україні тривалий час їх взагалі не існувало, але після повномасштабного вторгнення з'явилися мистецькі проекти, присвячені насильству та трагедії, отже, вони також аналізують тему жорстокості. Серед них можна назвати проекти-каталоги «Ukrainian War Art Collection» [16], «Let the body speak» [15]. Утім, системного наукового вивчення проблематики межі жорстокості дослідницькими групами з використанням наукового методологічного апарату та фінансування ще не відбулося.

У 2022 фондом «Proto produkciia» та лабораторією сучасної опери «Opera aperta» (об'єднання українських композиторів Іллі Розумейка та Романа Григоріва) [13] було засновано Стипендію імені Антонена Арто (автора театру жорстокості). Коштом стипендії було створено декілька мистецьких проектів, присвячених аналізу феномену жорстокості в мистецтві.

Ці проекти становлять значну цінність для дослідників теми жорстокості.

Мета статті: аналіз впливу культурних інституцій на дослідження проблеми жорстокості в мистецтві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не зважаючи на те, що в Україні до 2023 року не існувало центрів дослідження проблеми жорстокості, слід згадати деякі окремі мистецькі ініціативи.

Найбільш сміливим та провокативним був проєкт «Masoch Fund» — об'єднання Ігоря Подольчака та Ігоря Дюріча. Під час акції «Беспредел гуманізму» митці розіграли у сквері лотерею. Вона була благодійною, а призовий фонд складали труни. Кожен, хто виграв, міг обміняти виріб на пляшку горілки із закускою, але глядачі не зробили цього. Проєкт-перформанс «Останній єврейський погром» досліджував стосунки ката та жертви, де кожен глядач мав обрати роль і поводитися відповідно до неї.

Цікаві перформанси, які мистецьким чином досліджували сексуальну жорстокість, проводив у 1990-х роках в Луганську С. Лиховид, але зараз художник обирає більш нейтральну тематику мистецьких досліджень та живе в Одесі.

Також торкався теми жорстокості мистецький проєкт харківського художника 1990-х років О. Мітасова «Utopia: хроніки 1992–2005». Квартира художника стала майданчиком для його експериментів — холодильник Мітасова із написом «И. Я. ЗЛО», його піаніно, порізане літерами, а також різноманітні «інсталяції» з пляшок, паперу та мотузок. Але цей проєкт важко назвати справжнім мистецьким дослідженням, тому що художник мав ментально-психологічні проблеми, і його мистецтво було радше продуктом хвороби, а не намаганням вивчити тему жорстокості. Як зазначають біографи митця: «Він був хворий, а тому називати його роботи творчістю варто було б дуже обережно. Це був спосіб життя, документ часу, залишений людиною, яка перебуває поза соціумом» [11].

Харків також став центром дослідження жорстокості у фотографії — це були проєкти «Якби я був німцем» Б. Михайлова, С. Браткова, С. Солонського, «Deepinsider» А. Савадова та А. Харченко, «М'які страхиття» В. Цаголова.

У 2000-х роках дослідження жорстокості в мистецьких проєктах стосувалось насамперед проблемами політичного насильства: так, проєкт Н. Кадана 2009–2010 років «Процедурна кімната» присвячений темі поліцейських тортур, також тема суспільно-політичного свавілля влади присутня у проєкті «Вода камінь точить» Миколи Рідного, серії робіт «Привид революції» Василя Цаголова (2013), на виставці «Перед стратою» Нікити Кадана, Миколи Гроха та Євгенії Білорусець.

Відомий одеський художник О. Ройтбурд за часів Майдану зробив трендовими «страйк-плакати», в яких мистецтво зверталось до проблеми права людини

на мирний протест без поліцейського свавілля, і за деякий час ця проблематика стала основою створення мистецького центру на барикадах — Мистецький Барбакан, в якому проводили виставки Івана Семесюка, Олекси Манна, Андрія Єрмоленка, Віталія Кравця, Олени Дубрової та інших художників.

З 2014 року дослідження жорстокості в українському мистецтві перейшли в площину реакцій на трагічні події на сході — К. Носко зазначила, що мистецтво після соціально-політичних потрясінь стало «... силою опору жорстокості» [12]. А з початком повномасштабного вторгнення мистецькі акції найчастіше намагаються привернути увагу до жорстокості російських окупантів і запитати світ, чому це вважається припустимим. Під припустимою жорстокістю в цьому контексті ми маємо на увазі, що попри висловлене Заходом засудження повномасштабного вторгнення та допомогу біженцям і рішення про постачання Україні зброї, вжиті заходи не зупиняють жорстокість російських окупантів, допомога не є достатньою.

Осягнення теми жорстокості через мистецтво не обмежується лише проблемами загибелі мирного населення в результаті військової агресії. Не менш важливою є проблема інших форм насильства, зокрема характерне для окупованих територій зґвалтування українських жінок. У 2023 році декілька знакових для України культурних інституцій — Київська організація Національної спілки художників України, Секція плаката і графічного дизайну КОНСХУ, Київський національний університет культури і мистецтв, Київський університет культури — спільно провели виставку «ГВАЛТ» і зазначили, що вона буде частиною міжнародного арт-проєкту під лозунгом «Мистецтво проти насильства».

Н. Адамович назвала період українського мистецтва з 2022 року «Мистецькі твори як доказ злочинів росіян» [2]. Розширюється роль та вплив документального мистецтва, дослідження жорстокості здебільшого переходять у площину документальних фото і відео, на яких зображені руйнування цивільних об'єктів унаслідок військової агресії Росії. Дослідницькі центри досі не з'являються, але агентів протидії жорстокості у сфері МНПС (ментального здоров'я та психологічної підтримки) та захисту прав людини стає більше (завдяки створенню робочих місць та залученню широкого кола фахівців організаціями «Unisef», «ІОМ», «Нех» та інших).

У 2017 в Києві було засновано мистецьку агенцію «Інші», яка згодом була перейменована в «Proto produkcija». Як зазначено на сайті агенції: «Агенція proto produkcija спеціалізується на втіленні сміливих мистецьких та освітніх ідей. Обираємо працювати над продукцією незалежного мистецтва та неочевидних навчальних форматів. Прагнемо масштабування та експорту українського культурного й освітнього продукту за кордон.

Проєкт орієнтований на пошук прогресивних театральних форм і підтримку камерних експериментальних форматів» [13]. Найвідоміший проєкт агенції в 2023 році — це стипендія імені Антонена Арто, яка впроваджена за допомогою лабораторії сучасної опери «Opera aperta» у партнерстві з «GT Foundation» з Румунії за фінансової підтримки Європейського Союзу за програмою «House of Europe», а також «Culture of Solidarity Fund», який фінансує «European Cultural Foundation».

Антонен Арто, на честь якого названо стипендію — французький письменник, драматург, автор концепції театру жорстокості — писав: «Нам потрібно, щоб вистава, яку ми дивимось, була єдиною у своєму роді, щоб вона здавалася нам настільки ж непередбачуваною і настільки ж неповторною, як і будь-який життєвий акт, як будь-яка подія, визначена відомими обставинами. У театрі, який ми хочемо створити, саме випадок стане нашим божеством» [5, с. 23]. Стипендія заохочує практичні дослідження — в Одесі за сприяння фонду відбулася перформанс-опера «Сирени», започатковано навчальні програми разом з Ларисою Венедіктовою та Ярославом Футимським, тижневий воркшоп в Одеському національному художньому музеї, проведено виставу-виставку «СучАрт в таїнстві». Також розпочато підготовку нової постановки «Opera aperta» завдяки підтримці «House of Europe» та співпраці з «Fundatia Gabriela Tudor».

1 грудня стартували презентації робіт стипендіаток та стипендіатів, першою стала вистава Андрія Любова «СучМист у таїнстві». Завданням проєкту було поєднати дослідження жорстокості, а також сучасних перформативних та імерсивних практик.

Вистава отримала суперечливі відгуки, прикладом чого є неоднозначні рецензії в Одеському виданні «Думська» та у «Kyiv daily». В офіційному релізі говориться: «Робота фокусується на проблемах сучасних українських мисткинь і митців, які були вимушені покинути свої домівки через війну, рятуючись від російських обстрілів. Вони одночасно є акторками вистави та акторами перформансу, які презентують свої роботи та обговорюють актуальні наявні проблеми» [13].

Згідно з аналізом М. Галіної: «... спонтанність та непередбачуваність почасти йдуть бік о бік з аматорством <...> Зухвала заява щодо “театру жорстокості” обернулася в процесі реалізації відром з помідорами, які організатори пропонували кидати в митців (митців шкода)» [8].

Як зазначила одна з організаторок: «Культура та пошуки нових мислеформ мають стати рушійною силою протидії стресу» [13]. Згідно з офіційним релізом, вистава мала стати антивиставою, тобто прем'єрою антитеатру (mockumentary, documentary), на якій «художники та моделі подібно до таємної вечері зберуться на сцені за одним столом, супроводжуючи зустріч бєсідами, монологами та поданням себе глядачеві» [13].

Експериментальний характер виражався і в діалогічній структурі проекту, який має «надати можливість художникам озвучити проблеми, з якими вони стикаються. Розповісти, як війна вплинула на їхнє життя. Познайти митців та глядачів між собою. Творцям подати свої роботи... Унікальність цього проекту полягає в тому, що сценарій майже відсутній, а основна дія відбуватиметься за столом на сцені. Сцена перетворюється на художню майстерню, де бажаючи займаються написанням картин з натури, а також місцем для дискусій за міркуванням про високе мистецтво та звичайні чинники буття. Режисер виступає медіатором вистави. При розробці вистави використовуються деякі принципи «театру жорстокості» Антонена Арто та Гентського маніфесту Міло Рау» [13].

Саме розмитість визначення «деякі принципи» змусило критиків запитувати, а що саме від досліджень жорстокості є в цьому проекті?

Редактори «Думської» вирішили, що відображення теми жорстокості був початок вистави: «Почнемо з того, що при вході в залу глядачам доводилося переступати через тіла учасниць, які лежали на підлозі. На заклики послати під три чорти режисера та вийти з мізансцени приниження, дівчата обіцяли «скоро встати»» [3].

Імерсивність та спонтанність не дуже сумісні з принципами наукового дослідження, тому зазначений експеримент дозволяє радше відчувати експресивне життя митців, але чи проливає воно світло на проблему жорстокості? Відповідь, мабуть, негативна.

Наступний проєкт агенції «Proto produkcija» — це перформанс-опера «Сирени».

Проєкту передували дослідження нових форм виразності в «Opera Aperta» — лабораторії сучасної опери в Києві, заснованої композиторами Романом Григорівим та Іллею Разумейко. Серед останніх робіт лабораторії — археологічна опера «Чорнобильдорф», «Opera Lingua», та опера «Genesis», створена для Музею Ханенків в Києві під час повномасштабного вторгнення.

У прес-релізі перформансу зазначено: «Що ми відчуваємо, коли чуємо сирени? Звук повітряної тривоги домінує у просторі, просочуючись у наше життя, навіть коли фізичні гучномовці мовчать. Ми зустрінемося з міфом, який росія довго конструювала щодо Причорномор'я. Ми зазирнемо в темряву та відшукаємо в ній спільне світло, закладаючи нові сенси сьогодення. В колективній саунд-інсталяції разом створимо новий звуковий ландшафт українського півдня» [13].

Вистава також не мала чіткого сценарію, в її створенні взяла участь глядачі. Актори здебільшого запрошували до діалогу — поговорити про свою ідентичність і зрозуміти, ким ми є насправді.

Щодо жорстокості, то в перформансі глядачів дуже жорстко занурили у світ російської пропаганди, де Катерина II (актор та поет Євген Баль) повернулася

до нас і розповідала, що це вона вигнала Одесу, і без неї та російської імперії тут нічого б не було. Одесити дуже довго жили в цьому міфі, і тільки після початку повномасштабного вторгнення чимало з них почали цікавитися справжньою історією міста.

За формулою пропаганди, Катерина додавала до брехні трохи правди: «Це я вас створила, тут до мене нічого не було. Тут жили іновірці, турки. Тільки я принесла сюди культуру, побудувала оперний театр». Судячи з реакції глядачів, ніщо не заохочує так розмовляти українською, як зіткнення з російською пропагандою. Люди, які починали вчитися ще за радянських часів, саме так вивчали історію міста, але зараз вони отримали можливість «рескриптингу» — переписати свої минулі стереотипи, знайти відповідь на маніпуляції, які вони раніше були змушені мовчки слухати і погоджуватись.

Наступна частина перформансу переносить нас у сьогодення. Здавалося б, хто захоче чути звуки повітряної тривоги в перформансі, якщо ми і так чуємо їх щодня в реальному житті? Але автори вистави дали нам можливість відчувати це як культурний ландшафт, частину аудіовізуальної картини міста, влітаючи туди інші типи для Одеси звуки — оголошення продавців на пляжі: «Пахлава медова, рачки», крики чайок, някання одеських котів. Цей прийом надає глядачам унікальну картину, яку ми бачимо і як персонаж картини, і немов відсторонено — як звучить сьогодення.

Глядачі могли скористатися другим мікрофоном та додавати свої звуки і нескінченне відлуння: було додано від нейтрального «Наступна зупинка ...», до сумних новин «Волонтери не повернулись», «Ракета влучила в житловий будинок»

Одна з глядачок додала фразу «Війна закінчилась», — але акторка-ведуча миттєво додала: «Війна триває», — і ці фрази ще довго перегукувались у відлунні.

Як зазначено в прес-релізі: «Звук сповіщень повітряної тривоги став домінувати в просторі від початку повномасштабного вторгнення росії на територію України. Часом якийсь звуковий тригер викликає ці виючі сирени у свідомості і я закликаю. <...> це вже частина мого щоденного життя. Коли я довго не чую сирен, то це викликає в мені ще більшу тривогу» [13].

Підсумки — зазвичай виникнення культурних інституцій дослідження жорстокості (центрів при університетах або мистецьких стипендій) сприяє більш ефективному розумінню проблеми, але коли пошуки ведуться лише в межах мистецьких експериментів та не мають плану та сценарію, процес відкриття нових аспектів та кращого розуміння проблеми стає дуже повільним, непередбачуваним та результати дуже складно об'єктивно інтерпретувати. Так, протилежна реакція на виставу «СучМист у таїнстві» різних видань показує, що частина критиків відчула важливість такого експерименту, а частина замість «театру жорстокості» запропонувала назву «театр доброти».

Якщо порівняти вистави українського «театру жорстокості» з дослідженням робочої групи Батлерівської лікарні (Butler Hospital) та Університету Кларка (Clark University) під керівництвом Н. Капечца, то наукова новизна та значущість результатів останнього одразу помітні: є план дослідження, сформована репрезентативна група піддослідних, визначені кореляції та сформовані наукові результати.

Чи свідчить це про те, що мистецькі спроби дослідження проблеми жорстокості є принципово неефективними у порівнянні з науковими дослідженнями? Таке твердження буде некоректним. Мистецькі акції дають змогу не просто вивчати проблему жорстокості, а відчувати її і зрозуміти її вагу. Тому ідеальним варіантом є змішаний проєкт, в якому вчені пропонують митцям ідеї для експресії і потім вивчають отримане глядачами враження (наприклад, проєкт «European Research Council» (ERC) на чолі з Університетом Лозанни та дослідницею Salzbrunn M. «Art and Activism: Creativity and Performance as Subversive Forms of Political Expression in Super-Diverse Cities»).

В Україні найближче до такого змішаного формату підійшла агенція «АртПоле», яка спеціалізується на створенні мультидисциплінарних проєктів: «Співпрацює з музикантами, письменниками, перформерами, художниками з різних країн, запрошує до спільної роботи перекладачів, антропологів культури, філософів. Як результат — нові поєднання дисциплін, нові методи роботи, нові коливання» [6]. У грудні 2023 року засновниця проєкту Оля Михайлюк приїжджала в Одесу, де презентувала проєкти «Світлокола» та «Ірпінь. Хроніки відродження».

Мисткиня одночасно є дослідницею і експерткою з відновлення громад. Проєкт «Ірпінь» звертається до теми жорстокості, і його можна назвати чи не найкращим втіленням концепції «Мистецькі твори як доказ злочинів росіян», при тому це проєкт не про жорстокість, а про можливості відновлення, гуртування та надії. Жорстокість проявляється між рядками — авторка попередила про це перед демонстрацією і отримала згоду глядачів на можливість торкатися болючих питань — «так ми станемо ближче і будемо розуміти один одного краще». Між розповідями про квіти, відновлення рослин та плани відбудови, ми дізнаємося, що в одного з героїв згорів будинок, другий втратив сина, третій отримав чотири уламкові поранення за часів окупації. Ми досліджуємо жорстокість і можливості її подолання — де Оля Михайлюк надає нам можливість або просто відчувати це як глядачам, або побудувати висновки як дослідникам щодо ефективних стратегій боротьби з жорстокістю і подоланням її за допомогою мистецтва.

Висновки. Розбудова системи культурних інституцій вивчення феномену жорстокості сприяє швидшій адаптації до жорстокої реальності сьогодення та ефективній стратегії відновлення. На жаль, скорочення фінансування українських університетів та музеїв не дозволяє сподіватися, що в найближчі роки саме вони стануть центрами таких досліджень. Проте частково цю проблему можливо розв'язати через наявність міжнародних фондів стипендіальної підтримки, які надають окремим митцям та вченим можливість втілити проєкти досліджень. Найбільш ефективними були б змішані проєкти, які об'єднали б мистецькі та наукові пошуки.

Література

1. Авер'янова Н. Тематика насильства у мистецтві: вплив на молодь // Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Чернівці, 26 серпня, 2022 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 282–287. URL: <https://archive.mcnrd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/229> (дата звернення 01.11.2023).
2. Адамович Н., Палаючий кремль та «жорстокий» півнік: як мистецтво під час війни відтворює реальність та допомагає виживати. URL: <https://zmina.info/articles/palayuchyy-kreml%CA%B9-ta-zhorstokyy-pivnyk-yak-mystetstvo-pid-chas-viyny-vidtvoryuye-real%CA%B9-nist%CA%B9-ta-dopomahaeye-vyzhyvaty/> (дата звернення: 01.11.2023).
3. Адлер І. Одеські митці стали учасниками антивистави: голі моделі, суворий арт-критик та картини із розпутними депутатами. URL: <https://dumskaya.net/news/odesskie-hudozhniki-stali-uchastnikami-antispekt-180632/ua/> (дата звернення: 01.11.2023).
4. Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В., Калашник О. А Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник. Київ: ФОП Нічога С. О., 2020. 196 с.
5. Арто А. Театр та його двійник. Київ: Вид-во Жупанського, 2021. 280 с.
6. АртПоле. URL: <https://artpole.org/about/> (дата звернення: 1.11.2023).
7. Баталіна Х., Костюк Н. Насильство в контексті історії світового кіно // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво. 2022. № 5(1). С. 54–63. DOI <https://doi.org/10.31866/2617-2674.5.1.2022.257178>
8. Галіна М. Театр Доброти. URL: <https://kyivdaily.com.ua/suchmyst-u-tayinstvi> (дата звернення: 01.11.2023).
9. Журавель Т. В., Кочеміровська О. О., Ясеновська М. Е. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: метод. посібн. для освітан / За заг. ред. О. В. Безпалько. Київ: ТОВ «К.І.С.», 2010. 242 с.
10. Макарова В. «Культура страху» як етична проблема діяльності засобів масової комунікації. URL: <http://journal.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2360> (дата звернення: 1.11.2023).
11. Несміян А. Олег Мітасов: вуличний художник і міський божевільний. URL: <https://amnesia.in.ua/mitasov> (дата звернення:

1.11.2023).

12. Носко К., Сила опору жорстокості — мистецтво після соціально-політичних потрясінь. ArtUkraine. URL: <https://artukraine.com.ua/a/sila-oporu-zhorstokosti--mistectvo-pislya-socialno-politichnikh-potryasin/> (дата звернення: 1.11.2023).

13. Сайт агенції «Proto produkcii». URL: <https://proto-produkcii.com/> (дата звернення: 01.11.2023).

14. Capezza, N. The Cultural-Psychological Foundations for Violence and Nonviolence: An Empirical Study // Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research. 2003. No. 4(2), Art. 8. URL: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs030281>. (дата звернення 01.11.2023).

15. Ukrainian contemporary dance during the war, 2023. URL: <https://danceplatform.org.ua/let-the-body-speak-en> (дата звернення: 01.11.2023).

16. Ukraine War Art Collection. URL: <https://war-art.uccs.org.ua/marta-syrko-%d0%bc%d0%b0%d1%80%d1%82%d0%b0-%d1%81%d1%96%d1%80%d0%ba%d0%be/> (дата звернення: 01.11.2023).

17. Woollett N., Christofides N., Franchino-Olsen H., Silima M., Fouche A., Meinck F. “Through the drawings... they are able to tell you straight”: Using arts-based methods in violence research in South Africa // PLOS Glob Public Health. 2023. No. 3(10): e0002209. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0002209>

References

- Adamovych, N., (2023). Palaiuchy kreml ta “zhorstokyi” pivnyk: yak mystetstvo pid chas viiny vidtvoriuie realnist ta dopomahaie vyzyhyvaty [Burning Kremlin and the “cruel” rooster: How art in the time of war recreates reality and helps to survive]. Retrieved from <https://zmina.info/articles/palayuchy-krem-l%CA%B9-ta-zhorstokyy-pivnyk-yak-mystetstvo-pid-chas-viiny-vidtvoryuye-real%CA%B9-nist%CA%B9-ta-dopomahaye-vyzyhyvaty/> [in Ukrainian].
- Adler, I. (2023, December 3). Odeski myttsi staly uchashnykamy antyvystavy: holi modeli, suvoryi art-krytyk ta kartyny iz rozputnymy deputatamy [Odesa artists participate in an anti-play: naked models, a strict art critic, and paintings depicting profligate lawmakers]. Retrieved from <https://dumskaya.net/news/odesskie-hudozhniki-stali-uchastnikami-antispekt-180632/ua/> [in Ukrainian].
- Andrieienkova, V., Baidyk V., Voitsiakh T., & Kalashnyk O. (2020). Zapobihannia ta protydiia proiavam nasyilstva: diialnist zakladiv osvity. Navchalno-metodychnyi posibnyk [Preventing and counteracting to the manifestations of violence: Activity of educational institutions]. Kyiv: FOP Nichoha S. O. [in Ukrainian].
- Artaud, A., (2021). Teatr ta yoho dviinyk [Theatre and its double]. Kyiv: Vydavnytstvo Zhupanskoho [in Ukrainian].
- ArtPole (n. d.). Retrieved from: <https://artpole.org/about> [in Ukrainian].
- Averianova, N. (2022). Tematyka nasyilstva u mystetstvi: vplyv na molod. In Materialy konferentsii MTsND (26.08.2022; Chernivtsi, Ukraina) (pp. 282–287). Retrieved from <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/229> [in Ukrainian].
- Batalina, Kh., & Kostiuk, N. (2022). Nasyilstvo v konteksti istorii svitovoho kino [Violence in the context of history of world cinema]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Audiovizualne mystetstvo i vyrobnytstvo, 5(1), 54–63. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.5.1.2022.257178> [in Ukrainian].
- Capezza, N. (2003) The Cultural-Psychological Foundations for Violence and Nonviolence: An Empirical Study. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research, 4(2), Art. 8. Retrieved from: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs030281>.
- Halina, M. (2023, December 3). Teatr Dobroty [The theatre of kindness]. Kyiv Daily. Retrieved from: <https://kyivdaily.com.ua/suchmyst-u-tayinstvi/> [in Ukrainian].
- Makarova, V. (2008). “Kultura strakhu” yak etychna problema diialnosti zasobiv masovoi komunikatsii [Fear culture as a problem of the means of mass communication]. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2360> [in Ukrainian].
- Nesmiian, A. (2021, December 14). Oleh Mitasov: vulychnyi khudozhnyk i miskyi bozhevilnyi [Oleh Mitasov: street artist and a madman]. Retrieved from <https://amnesia.in.ua/mitasov> [in Ukrainian].
- Nosko, K. (2014, November 11). Sylva oporu zhorstokosti — mystetstvo pislia sotsialno-politychnykh potriasyn [The force opposing cruelty: Art after socio-political turmoil]. Retrieved from <https://artukraine.com.ua/a/sila-oporu-zhorstokosti--mistectvo-pislya-socialno-politichnikh-potryasin/> [in Ukrainian].
- Proto produkcii (n. d.). Retrieved from: <https://proto-produkcii.com/>

- com/ [in Ukrainian].
- Ukraine War Art Collection (2023). Retrieved from <https://war-art.uccs.org.ua/marta-syrko-%d0%bc%d0%b0%d1%80%d1%82%d0%b0-%d1%81%d1%96%d1%80%d0%ba%d0%be/>
- Ukrainian contemporary dance during the war (2023). Retrieved from <https://danceplatform.org.ua/let-the-body-speak-en>
- Woollett, N, Christofides, N, Franchino-Olsen, H, Silima, M, Fouche, A, Meinck, F. (2023). "Through the drawings... they are able to tell you straight": Using arts-based methods in violence research in South Africa. *PLOS Glob Public Health*, 3(10): e0002209. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0002209>
- Zhuravel, T., Kochemyrovskaya, O., Yashenovska, M. et al. (2010). Poperedzhennia, vyjavlennia i podolannia vypadkiv nasylstva ta zhorstokoho povodzhennia z ditmy: metodychnyi posibnyk dlia osvitan [Prevention, detection, and overcoming the cases of violence and child abuse]. Kyiv: TOV "K.I.S" [in Ukrainian].

Borodina N.

The Role of Cultural Institutions in Researching the Phenomenon of Cruelty in Art

Abstract. The paper explores the problem of the influence of cultural institutions on the study of the phenomenon of cruelty in art. It was found that in Europe and the USA research centers at universities and museums are becoming centers of such research, and the study of cruelty is a popular choice of research topics for two or three years. The specified features allowed the event to form mechanisms for combating cruelty and violence, which are successfully used in psychological support and the fight for human rights. In Ukraine, similar scientific and research centers have not yet been opened, so the research continues in the artistic and empirical plane, with the help of funding from European and American funds and sponsorship programs or at the artist's own expense. This situation causes a lack of communication between individual research artists and reduces the effectiveness of research. The possibility of some gains in understanding the topic of cruelty in the modern Ukrainian context without cultural institutions is substantiated, but such an approach significantly reduces the possibility of a systematic vision and study of the consequences of cruelty in order to combat them and restore them. The researcher-artist form of collaboration is recognized as the most promising.

Keywords: cruelty, violence, performance, art, immersiveness.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2024